

В І Д Г У К

офіційного опонента кандидата економічних наук

Краснодєд Тетяни Леонідівни

на дисертаційну роботу Чернявського Івана Юрійовича на

тему: «Формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

Актуальність обраної теми. Зерновий підкомплекс аграрного сектору України є стратегічною галуззю вітчизняної економіки. У 2018 році в Україні було зібрано 70,056млн т зернових і зернобобових культур, а у 2016 році за даними Державної служби статистики обсяг виробництва зернових і зернобобових культур становив 75,143млн т. Варто зазначити, що у 2019 році посівні площі зайняті під зернові культури в Україні займали понад 15,29 млн. га і складали близько 54,6% від усіх посівних площ (28 млн. га). У 2019 році в нашій країні було зібрано рекордний врожай зернових і зернобобових культур – 75,14 млн т, а у 2017 році за даними Державної служби статистики врожай становив 61,92 млн т зернових і зернобобових культур. За результатами 2018/2019 маркетингового року Україна експортувала рекордні 49,995 млн т зернових і зернобобових (що на 10,5 млн

т більше ніж у 2017-2018 МР), з яких: пшениця і суміш пшениці та жита – 15579 тис. тонн; ячмінь – 3692 тис. тонн; жито – 87,8 тис. т; кукурудза – 29822 тис. т; інші зернові та зернобобові – 815 тис. т. Варто відзначити значні конкурентні переваги України на світовому ринку зернових за рівнем витрат на їх виробництво.

Україна виробляє зернові культури в обсягах, достатніх не лише для забезпечення внутрішніх потреб, але й для формування експортного потенціалу, що сприяє поліпшенню стану продовольчої безпеки у світі. Із цієї причини особливого значення набуває необхідність наукового обґрунтування теоретичних положень і практичних заходів щодо формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі. Виходячи з цих позицій дисертаційна робота Чернявського І.Ю. висвітлює актуальність теми та має теоретичне і практичне значення.

Ступінь достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків та результатів дисертації.

Основні результати досліджень автора достатньою мірою обґрунтовані, їх наукова достовірність не викликає сумнівів, оскільки вони отримані в результаті аналітичної роботи, вивчення достатньої кількості праць провідних вітчизняних та зарубіжних дослідників, застосування різноманітних методів економічних досліджень, достатньої апробації результатів дослідження та їх впровадження. Автором дисертації окреслені і логічно побудовані мета та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні та методичні підходи щодо їх виконання, розроблено відповідні пропозиції, які в комплексі є науковим шляхом вирішення поставлених завдань. Особливо варто відзначити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно взаємопов'язаними.

Результати дослідження отримані автором особисто. Дисертаційна робота Чернявського І.Ю. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона має послідовну та логічну структурну будову і є комплексним та завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та багатогранність висвітленої проблеми свідчать про різносторонню, і водночас комплексну наукову компетентність її автора. Викладене засвідчує обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, викладених у дисертаційній роботі.

Дисертаційна робота складається з трьох розділів.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі»** розглянуто сутність економічної категорії «експортний потенціал підприємства» з урахуванням особливостей функціонування підприємств зернової галузі; обґрунтовано теоретичні підходи до визначення ролі підприємства в системі міжнародної економічної діяльності з урахуванням концептуальних положень теорій і моделей міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією; узагальнено методичні засади, що характеризують рівень використання експортного потенціалу підприємств зернової галузі.

У другому розділі **«Організаційно-економічні засади діяльності підприємств зернової галузі та оцінка їх експортного потенціалу»** досліджено тенденції розвитку світового ринку зернових культур і проаналізовано конкурентні позиції України на міжнародних ринках пшениці, ячменю та кукурудзи; здійснено діагностику сучасного стану функціонування підприємств зернової галузі країни; обґрунтовано організаційно-економічні засади формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі з урахуванням

динаміки зміни індексів відносних конкурентних переваг зерна кукурудзи на світовому ринку; здійснено оцінку експортного потенціалу підприємств зернової галузі.

У третьому розділі **«Стратегічні пріоритети формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі»** Чернявським І.Ю. обґрунтовано перспективні напрямки нарощування обсягів виробництва кукурудзи в Україні та підвищення експортного потенціалу підприємств зернової галузі; розроблено концептуальну модель стратегії розвитку та комплекс стратегій для вітчизняних підприємств зернової галузі, які спеціалізуються на вирощуванні кукурудзи на зерно; здійснено прогнозування експортного потенціалу підприємств зернової галузі України з урахуванням рівня розвитку вітчизняної селекції на середньострокову перспективу.

В дисертації мають місце достатньо обґрунтовані висновки з кожного розділу та за підсумком дисертаційної роботи загалом. В цілому дисертація свідчить про творчий дослідницький підхід автора до формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі.

Наукова новизна положень, висновків та результатів дисертації.

У дисертаційній роботі Чернявського І.Ю. сформульовано та обґрунтовано ряд положень, висновків, пропозицій, які відзначаються науковою новизною та мають практичну спрямованість. Наукові положення сформульовані автором самостійно й відображають особистий внесок дисертанта в розвиток економічної науки. Найбільш вагомими результатами, які мають наукову новизну та практичну цінність і одержані особисто дисертантом та виносяться на публічний захист є такі:

вперше:

– розроблено концептуальну модель стратегії розвитку підприємств зернової галузі, які спеціалізуються на вирощуванні кукурудзи на зерно, що передбачає здійснення ґрунтового дослідження макро- та мікрофакторів бізнес-середовища, збалансування виробничого, інноваційного та маркетингового напрямів діяльності та дозволяє підприємству обрати серед запропонованих стратегічних альтернатив ту, яка на поточний час є найбільш прийнятною для впровадження в процес виробництва і забезпечить надійний вихід на зовнішні ринки збуту;

удосконалено:

– економічну сутність категорії «експортний потенціал підприємств зернової галузі», яка враховує широкий спектр наукових підходів до її визначення та полягає в існуючій або потенційній спроможності підприємства

здійснювати успішну маркетингову діяльність на світовому ринку агропродовольчої продукції;

- теоретичні підходи щодо забезпечення ефективної взаємодії підприємства зернової галузі в системі міжнародної економічної діяльності, які ґрунтуються на концептуальних положеннях теорій і моделей міжнародної торгівлі сільськогосподарською продукцією та передбачають поєднання політики фритредерства (вільної торгівлі; операційна модель) та помірного застосування протекціоністських заходів, що є найбільш прийнятною моделлю взаємовідносин українського та світового ринків зернових;

- систему міжнародної економічної діяльності підприємства зернової галузі на світовому ринку зернових, яка на відміну від інших включає в себе економічний потенціал, експортний потенціал підприємства і потенціал світового ринку агропродовольчої продукції та дозволяє налагодити ефективний механізм взаємодії між виробничою підсистемою (підприємством) і підсистемою міжнародного обміну (світовим ринком);

- методичні засади оцінювання експортного потенціалу підприємств зернової галузі, які полягають у поєднанні економіко-математичних методів і методів експертних оцінок та дають змогу об'єктивно оцінити основні складові елементи експортного потенціалу підприємств зернової галузі: виробничий, економічний, маркетинговий, управлінський та кадровий;

- алгоритм вибору оптимального шляху розвитку підприємств зернової галузі, що сформований на основі результатів прогнозування виробництва зернових культур в Україні та дозволяє виявити об'єктивні тенденції виробництва продукції в майбутньому і є підставою для розробки подальших заходів з розвитку зернової галузі;

набули подальшого розвитку:

- методичні засади щодо визначення конкурентних позицій підприємств зернової галузі України на міжнародних ринках зернових, що базуються на застосуванні комплексу маркетингових заходів і пропозицій стосовно попередньої оцінки доцільності експортної діяльності та експансії перспективних ринків збуту, які враховують основні тенденції та прогнозні дані щодо розвитку світового ринку зернових;

- організаційно-економічні засади формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі з урахуванням сортового складу і основних технічних та економічних параметрів вітчизняних гібридів кукурудзи на зерно, а також динаміки зміни індексів відносних конкурентних переваг зерна кукурудзи на світовому ринку;

– комплекс заходів з нарощування обсягів виробництва зерна кукурудзи в Україні, які передбачають використання матриці кореляційного зв'язку між показниками урожайності кукурудзи та поелементними витратами на 1 га, що враховує результати, отримані за допомогою застосування методу групувань господарств: за площею кукурудзи, за часткою витрат на насіння у загальних виробничих витратах, витрати на насіння на 1 га посіву, який дозволяє забезпечити приріст урожайності та окупність додаткових витрат на виробництво кукурудзи для сільськогосподарських підприємств України;

– рекомендації щодо підвищення експортного потенціалу підприємств зернової галузі, які передбачають впровадження інноваційних заходів на ринку насіння України, зокрема удосконалення та оновлення системи сертифікації і стандартизації адаптованої до світових стандартів у сфері насінництва та селекційних досягнень, що дозволить вітчизняним товаровиробникам посісти стійкі конкурентні позиції на ринках ЄС, Єгипту, Індонезії, Саудівської Аравії, Китаю і набути права на поширення вітчизняних сортів кукурудзи в цих країнах.

Значущість результатів, висновків і рекомендацій для науки та практики

Дисертаційна робота Чернявського І.Ю. виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Українського науково-дослідного інституту продуктивності агропромислового комплексу за завданнями «Наукові дослідження і розроблення економічних нормативних систем управління продуктивністю на основі оптимізації витрат трудових і матеріальних ресурсів на виробництво продукції в рослинництві на період 2011-2015 рр.» (номер державної реєстрації 0111U002578); науково-технічної комплексної програми Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України «Наукові дослідження і розробки у сфері сталого соціально-економічного розвитку агропромислового виробництва та сільських територій та їх нормативно-аналітичне забезпечення на період 2016-2020 рр.» (номер державної реєстрації 0111U003247); згідно програми науково-дослідної роботи кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі Національного університету біоресурсів і природокористування України за темою «Удосконалення методичного інструментарію маркетингової діяльності підприємств АПК» (номер державної реєстрації 0113U007632), де автором розроблено положення, пов'язані з удосконаленням організаційно-економічних засад формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі України.

Наукові положення та результати дисертаційної роботи Чернявського Івана Юрійовича з достатньою повнотою висвітлені в опублікованих ним працях. За

темою дисертації видано 7 наукових праць, з яких 6 одноосібні, з них 4 статті – у наукових фахових виданнях обсягом 3,1 друк. арк. (особисто автору належить 2,9 друк. арк.), розділ у колективній монографії обсягом 1 друк. арк, 2 тези – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій обсягом 0,4 друк. арк. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Основні положення дисертації, що стосуються формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі, прийняті до впровадження Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України (довідка №2832-04/29343-07 від 07.05.2020 р.). Запропоновані автором рекомендації щодо підвищення експортного потенціалу підприємств зернової галузі, які передбачають впровадження інноваційних заходів на ринку насіння України, зокрема удосконалення та оновлення системи сертифікації і стандартизації, адаптованої до світових стандартів у сфері насінництва та селекційних досягнень, пройшли апробацію у Державному підприємстві «Державний центр сертифікації і експертизи сільськогосподарської продукції» (довідка №2373 від 10.03.2020 р.). Розроблені здобувачем організаційно-економічні засади формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі з урахуванням сортового складу й основних технічних та економічних параметрів вітчизняних гібридів кукурудзи на зерно успішно використовуються в діяльності ТОВ «Агрофірма «Колос» (довідка №77 від 11.12.2019 р.).

Теоретичні результати та методичні рекомендації з формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі використовуються у навчальному процесі Національного університету біоресурсів і природокористування України при викладанні дисциплін „Маркетинг”, „Маркетинговий менеджмент”, «Стандартизація та управління якістю продукції» для студентів економічних спеціальностей.

Апробація результатів дисертації. Основні положення і результати наукового дослідження, викладені в дисертації, обговорювались і отримали схвалення на засіданнях кафедр, круглих столах, а також доповідались на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота “**Формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі**” Чернявського І.Ю. за своїм змістом матеріалу, висновками та пропозиціями, рівнем наукової новизни, систематизацією являє собою завершене наукове дослідження.

За своєю структурою наукова робота відповідає вимогам, що ставляться до кандидатських дисертацій. Пропозиції, методики і наукові положення детально розроблені та доведені до придатності для впровадження в практику підприємств зернової галузі, що підтверджується відповідними довідками.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи.

Дисертація вирішує багатоаспектну та складну науково-практичну задачу, але, незважаючи на високий рівень її підготовки, слід вказати на деякі дискусійні положення та зауваження, що можуть бути розглянуті під час захисту та у подальшому дослідженні дисертанта.

1. Аналізуючи основні трактування науковцями економічної сутності поняття «експортний потенціал підприємства» (табл. 1.1, с. 30 дисертації) автору доцільно було б більш детально охарактеризувати результативний підхід до визначення змісту даного поняття.

2. У параграфі 1.2 дисертації здобувач досить слушно зазначає, що політика помірної протекції є найбільш прийнятною моделлю взаємовідносин українського та світового ринків зернових, вона передбачає поєднання політики фритредерства (вільної торгівлі; операційна модель) та помірної застосування протекційних заходів (державно-політична модель), а саме – експортних регуляторів. Проте, варто було б більш детально проаналізувати, які саме експортні регулятори необхідно застосовувати при використанні політики помірної протекції.

3. У параграфі 2.3 дисертаційної роботи (табл. 2.34, с. 164) автор здійснив оцінку експортного потенціалу досліджуваних підприємств зернової галузі 2018р. Однак, на мою думку доцільно було б більш детальніше викласти рекомендації щодо поліпшення рівня експортного потенціалу для СТОВ «Ліщинське» та ДП «ДГ «Черкаське», який мають нижчі показники ніж ТОВ «Агрофірма Колос».

4. У параграфі 3.1 дисертації (табл. 3.8, с. 186) здобувач аналізує динаміку імпорту насіннєвої кукурудзи до України та зазначає, що починаючи з 2015 року відбулося суттєве зменшення імпорту даного виду продукції. Проте, варто було б також проаналізувати виробничі потужності та обсяги виробництва продукції великих насінневих заводів, які спеціалізуються на виробництві насіння кукурудзи і побудовані в Україні провідними міжнародними компаніями (Euralis, Maïsadour, Monsanto).

5. В структурі дисертації доцільно було б виокремити окремий параграф, присвячений зарубіжному досвіду формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі.

6. Оскільки третій розділ дисертації - це власне бачення дисертанта на проблему розроблення стратегічних пріоритетів формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі, в ньому наводяться шляхи її вирішення, без численних посилань на інших дослідників.

7. Дисертація не позбавлена технічних, формальних і редакційних погрешностей. Наприклад, занадто насиченою, проте такою, що заслуговує уваги, на мою думку, є оцінка тенденцій розвитку світового ринку зернових культур (параграф 2.2), який містить 13 таблиць і 4 рисунки. Також, слід зазначити, що у тексті, рисунках і схемах зустрічаються описки.

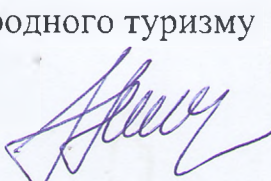
Проте зазначені зауваження жодним чином не знижують загальної позитивної оцінки роботи, а лише можуть слугувати предметом наукової дискусії під час захисту представленої дисертаційної роботи.

Загальний висновок

Актуальність обраної теми дослідження, належний науково – теоретичний рівень, аргументованість і достовірність отриманих висновків та рекомендацій, ступінь наукової новизни, теоретична та практична значимість, стиль викладу матеріалу та оформлення рукопису дають підстави зробити висновок, що дисертаційна робота на тему: **“Формування експортного потенціалу підприємств зернової галузі”** за своїм змістом і оформленням відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно Постанови № 656 від 19.08.2015 р., а її автор – Чернявський Іван Юрійович – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри бізнес-консалтингу та міжнародного туризму
Таврійського державного агротехнологічного
університету імені Дмитра Моторного

 Т.Л. Краснодєд

